

88/4-2. merbeste
düm 2 te düm 2 te te düm 2 te düm 2 düm 2 düm 2 te

ke ke ke ke tek 2 tek 2 ke

düm 2 düm 2 te te düm 2 te düm 2 düm 2 düm 2 te te

tek 2 tek 2 ke ke ke tek 2 ke ke

FER' düm 2 te düm 2 düm düm te düm düm düm düm te

ke tek 2 tek 2 tek 2 ke tek tek 2 tek tek 2 tek tek 2 ke

88/2-3. merbeste
düm 2 te düm 2 te te düm 2 te düm 2 düm 2 düm 2 te

ke ke ke ke ke tek 2 tek 2 ke

düm 2 ke Eski şekil tek tek

düm te düm düm 2 te te düm 2 te düm te düm düm 2 düm 2 te te

tek ke tek 2 tek 2 ke ke ke tek ke tek 2 düm 2 ke

tek 2 tek 2 Eski şekil tek 2 Eski şekil

FER' düm 2 te düm düm te düm te düm hek te te düm düm düm hek te te

ke düm 2 tek ke tek ke ta te ke ke tek tek 2 tek tek 2 tek ta te ke ke

Eski şekil Eski şekil Eski şekil Eski şekil

Ünlü Türk müzik nazariyatçısı Abdülkâdir-i Merâgî, 1382 yılında Celâyirli Şehzâde Şeyh Ali'nin, kardeşi Ahmed Baha'dır ile yaptığı savaşı kazanması üzerine bu zaferin hâtırası olarak darb-ı fetih adlı bir usul tertip etmiştir. Ancak kırk dokuz zamanlı olan bu usul, burada konu edilen darb-ı fetih usulünden tamamen farklı bir yapıya sahiptir.

Peşrev ve bestelerde kullanılan bu usul ile ölçülmüş peşrevler genellikle beş hâneli yani zeyillidir. Bu peşrevlerin her hânesi bir usuldür. Bestelerde ise her mısra terennümle birlikte bir usuldür.

BİBLİYOGRAFYA:

Abdülkâdir-i Merâgî, *Risâle-i Fevâ'id-i Aşere*, Nuruosmaniye Ktp., nr. 3651/II, vr. 96^b-97^a; Ezgi, *Türk Musikisi*, II, 171-184; IV, 70-73; Özkan, *TMNC*, s. 683-684; Rauf Yekta, *Türk Musikisi*, s. 132-134; Sadeddin Heper, "Türk Musikisinde Usuller", *MM*, sy. 347 (1978), s. 15-16; Nuri Özcan, "Abdülkâdir-i Merâgî", *DİA*, I, 242.

İSMAİL HAKKI ÖZKAN

Kâr, beste ve özellikle na'tlarda kullanılan bu usulle bestelenmiş eserlerin tamamına yakını unutulmuştur. Buhûrîzâde Mustafa İtrî Efendi'nin "Na't-ı Mevlânâ" adıyla bilinen meşhur rast na'tı, Hüseyin Sadeddin Arel ve Suphi Ezgi'nin birlikte yaptıkları çalışmalar sonucu bu usulle notaya alınmıştır. Buna rağmen eldeki tek örnek olan eser serbest ve usulsüz olarak icra edilmektedir.

BİBLİYOGRAFYA:

Ezgi, *Türk Musikisi*, II, 50-53; Özkan, *TMNC*, s. 648; Sadeddin Heper, "Türk Musikisinde Usuller", *MM*, sy. 345 (1978), s. 14.

İSMAİL HAKKI ÖZKAN

DARBEYN

(ضربین)

Türk müzikisinde belirli iki büyük usulün birleşmesinden meydana gelen mürekkep usullerin adı.

"Vuruş" mânasına gelen Arapça darbın tesniyesi olan **darbeyn** kelimesi "iki vuruş" demektir. Türk müzikisi istilahında ise gidişleri birbirine uygun fakat zamanları farklı büyük usullerden ikisinin birer, ikiye veya üçer defa arka arkaya getirilmesiyle oluşan bazı ikili dizi usullerin adı olarak kullanılmaktadır. Kelime anlamından da anlaşılacağı gibi darbeyn adı verilmiş olan terkipler mutlaka iki ayrı usulden meydana gelmiş olmalıdır.

XVI. yüzyıldan beri bilinen ve kullanılmış olan darbeyn usulleri veya darbeynde yer alan belli başlı usuller şunlardır:

1. Bir fer' (16) + bir muhammes (32)
2. Bir nîm sakıl (24) + bir berefşan (32)
3. Bir devr-i kebîr (28) + bir berefşan (32)
4. İki devr-i kebîr (28 + 28) + iki berefşan (32 + 32)
5. Bir remel (28) + bir muhammes (32)
6. İki remel (28 + 28) + bir muhammes (32)
7. İki remel (28 + 28) + iki muhammes (32 + 32)

DARB-ı TÜRKİ

(ضرب ترکی)

Türk müzikisi usullerinden.

"Türkî darb" şeklinde de zikredilmekte olup XV. yüzyıldan beri kullanıldığı bilinmektedir. On sekiz zamanlı ve on üç vuruşlu bir büyük usuldür. Bir yürük semâi ile üç sofanın birleşmesinden meydana gelmiştir. Bu usul "tek" darbiyle başlayıp "düm" darbiyle sona erdiği için diğerlerinden farklı bir özelliğe sahiptir. 18/4'lük ikinci mertebesi kullanılmış olup şematik gösterilişi şöyledir:

te düm 2 düm 2 te düm 2 düm düm

tek 2 tek tek ke tek 2 ke

DARBEYN

8. İki firengî fer' (28 + 28) + iki devr-i kebîr (28 + 28)

9. Üç firengî fer' (28 + 28 + 28) + bir berefşan (32).

Burada görüldüğü gibi darbeyn usul-lerinin terkip edilmesinde birinci grupta remel usulü daha çok tercih edilmiştir. İkinci grupta ise en çok tercih edilen usuller, dörder terkipte yer alan otuz iki zamanlı muhammes ve berefşan usul-leridir.

Darbeyn adı verilmiş olan terkiplerin mutlaka belirli iki ayrı usulden meydana gelmesi gerektiği halde Türk mü-sikisi teorisinin henüz tam mânası ile yerleşmediği gelişme dönemlerinde zaman zaman yukarıda zikredilenlerin dışında birbirinden farklı küçük veya büyük usul geçkilerini içine alan eserlerin ölçülme-sinde de darbeyn tabirinin kullanıldığı görülmektedir. Ancak bunun o devirler-de bile pek yaygın olmadığını, darbeyn kelimesinin isim değil sıfat olarak kul-lanıldığını belirtmek gerekir. Nitekim bu tabir *Kantemiroğlu Mecmuası*'nda bu anlamda kullanılmıştır. Ünlü Türk mü-sikisi nazariyatçısı Rauf Yektâ Bey bu konuda şöyle demektedir: "Birbirinden farklı herhangi iki usulü yanyana geti-rerek bir darbeyn teşkiline müsaade olu-namaz; bunun için meydana getirilecek darbeynin bütünlüğünü muhafaza etmek gayesine müteveccih kaidelere riayet et-mek elzemdir".

Darbeyn usullerinin terkip edilmesini klasik devir bestekârlarının bir fantezisi değil tamamen estetik gayeye dayalı bir ifade zenginliği ve ifade çeşitliliği ihti-yacının sonucu olarak değerlendirmek gerekir. Zira bu usullerle ölçülmüş eser-lerde birinci usulden ikincisine geçişin sağladığı ritim, prozodi ve ifade âhengi-nin kuvvetliliği karşısında hayranlık duy-mamak mümkün değildir.

Darbeyn usulleriyle peşrevler ve daha çok besteler ölçülmüştür. Darbeynin çe-şitli şekilleriyle bestelenmiş eserlere ör-nek olarak Ebûbekir Ağa'nın, "Bir âfet-i mehpeyker ile nüktelerim var" mısraı ile başlayan mâhur; Hamparsum'un, "Ol ke-mân ebrûlerin saldı cihâna vellele" mıs-raı ile başlayan bestenigâr; Küçük Meh-med Ağa'nın, "Serde dâğ-ı iştîyâkı tâze-ler bir tâze mâh" mısraı ile başlayan ısfahane; Hammâmîzâde İsmâil Dede Efendi'nin, "Müş tâk-ı cemâlin gece gün-düz dil-i şeydâ" mısraı ile başlayan sü-zinak besteleri verilebilir.

BİBLİYOGRAFYA :

Ezgi, *Türk Musikisi*, II, 184; V, 295; Özkan, *TMNÇ*, s. 688; Rauf Yekta, *Türk Musikisi*, s. 134.

İSMAİL HAKKI ÖZKAN

DARBİMESEL

(bk. ATASÖZÜ; MESEL).

DÂREKUTNÎ

(الدارقطنى)

Ebû'l-Hasen Alî b. Ömer
b. Ahmed ed-Dârekutnî
(ö. 385/995)

Hadis hâfızı ve kıraat âlimi.

306'da (918) Bağdat'ın bir semti olan Dârlükutn'da doğdu. Babası da bir mu-haddis olduğu için daha çocukken ilim meclislerinde bulunmaya başladı ve hıf-zını tamamladı. Bağdat, Basra, Küfe ve Vâsıt gibi ilim merkezlerini dolaşarak bu yerlerdeki âlimlerden ders aldı. Ho-caları arasında Ebû'l-Kâsım el-Begavî, İbn Ebû Dâvûd, Mehâmilî gibi devrin meşhur muhaddisleri bulunmaktadır. Ebû Saîd el-İstahrî'den Şâfiî fıkhnı, Ebû Bekir en-Nakkâş ve İbn Mücâhid'den kı-raat ilmini okudu. Çok küçük yaşta baş-ladığı tahsil hayatını bir ömür boyu sür-dürdü. 357'de (968) Şam ve Mısır'a gi-derek oralarda hem hadis okuttu, hem de buralardaki âlimlerden faydalandı. Dârekutnî'nin tanınmış talebeleri arasın-da Bâkılânî, Ebû Hâmid el-İsferâyînî, Ebû Zer el-Herevî, Hâkim en-Nisâbü'rî, Ebû Bekir el-Berkânî, Abdülğanî el-Ez-dî, Ebû Nuaym el-İsfahânî ve Ebû't-Tay-yib et-Taberî gibi meşhur âlimler yer al-maktadır. Edebiyat ve şiire olan merakı dolayısıyla çeşitli divanları ezberledi. Sey-yid Himyerî'nin divanını ezbere bildiği için kendisini Şiflik'le itham edenler ol-du. Halbuki Bağdatlılar'ın Hz. Osman ile Hz. Ali'den hangisinin daha faziletli ol-duğuna dair kendisine yönelttikleri so-ruya Hz. Osman'ın daha faziletli oldu-ğunu söyleyerek cevap vermesi bile (Ze-hebî, XVI, 457) onun Sünnî bir âlim oldu-ğunu göstermeye yeterlidir. Nitekim İbn Hacer el-Askalânî de Şii olduğu iddiası-nı reddetmiştir (*Lisânü'l-Mizân*, VI, 249). Ömrünün sonlarında hacca giden Dâre-kutnî 8 Zilkade 385'te (4 Aralık 995) Bağ-dat'ta vefat etti. Bâbüddeyr Kabristanı'n-da Ma'rûf-i Kerhî'nin yanına defnedildi.

Güçlü hâfızası ve zekâsı, derin anlayı-şı ve takvâsıyla devrinin en önde gelen

sımarlarından biri olan Dârekutnî'ye pek az kişiye nasip olan "emîrül-mü'minin fi'l-hadis" pâyesi verilmiştir. Ancak Dâ-rekutnî, yaşadığı yüzyılda kendisi gibi başka bir muhaddisin bulunup bulun-madığını soran birine, "Kendinizi beğ-e-nip temize çıkarmayın" (en-Necm 53/32) meâlindeki âyeti okuyarak cevap vermiş-tir. Abdülğanî el-Ezdî ondan hocam diye söz eder; Ali b. Medînî ve Mûsâ b. Hârûn kendi devirlerinde nasıl birer hadis oto-ritesi iseler Dârekutnî de kendi zamanın-da öyledir, derdi. Dârekutnî kıraat ve na-hiv ilimlerinde de üstat kabul edilmiş, fıkhta Şâfiî mezhebinin benimsemiş gö-rünmekle beraber fıkhnın inceliklerini bü-tünüyle kavrayan bir âlim olarak taklit yoluna gitmemiştir. Onun muhaddisler hakkındaki değerlendirmeleri daha son-raki âlimler tarafından kesin hüküm ola-rak benimsenmiş, Hatîb el-Bağdâdî'ye göre ilelül'l-hadis, esmâ'ü'r-ricâl gibi ilim-ler Dârekutnî ile sona ermiştir. Dârekut-nî, devrine göre en kısa sened kabul edi-len ve dört râvisi olan (rubâî) rivayetlere de sahipti. Aynı onun zayıf sayılması ge-rektiğini ileri sürmüşse de ne Dârekutnî'nin çağdaşı olan âlimler ne de daha son-rakiler böyle bir görüş belirtmemiş, her-kes onu güvenilir bir muhaddis olarak kabul etmiştir. Dârekutnî Selef akidesi-ni benimsediği için kelâm konuları üze-rinde durmamış ve bu hususta mûna-kaşa etmekten kaçınmıştır.

Eserleri. Dârekutnî'nin, büyük kısmı ha-dis ilimlerine ait olmak üzere otuzdan fazla eser ve risâlesi günümüze ulaşmış bulunmaktadır. Bunların başlıcaları şun-lardır: 1. *es-Sünen**. Fıkhn konularına da-ir hadislerin muhtelif rivayetlerini bir ara-ya toplayan eser Kütüb-i Sitte'den fark-lı bir yapıya sahiptir. Meselâ *es-Sünen*'in ilk bahsi olup "Kulleteyn" hadisi diye bi-linen rivayetin beş değişik şekline dair elli dört farklı senedi zikretmiştir. Hatîb el-Bağdâdî, bunun müellifin fikhî ihtilâf-lara olan derin vukufunu gösterdiğini söylemektedir. Dârekutnî *es-Sünen*'de ayrıca ricâle ilgili değerlendirmelere faz-laca yer vermiş, onun bu tenkitleri İbn Züreyk el-Hanbelî (ö. 803/1401) tarafın-dan *Men tekelleme fihî'd-Dârekutnî fi Kitâbi's-Sünen mine'd-²du 'afâ'î ve'l-metrûkin ve'l-mecrûhîn* (Zâhiriyye, Mec-mûa, nr. 33, 22 varak) adıyla bir araya ge-tirilmiştir (Sezgin, I, 207). Ancak râvileri çok iyi tanımasına rağmen eser sünen-lere nisbetle daha fazla zayıf, münker hatta mevzû hadis ihtiva etmektedir. *es-Sünen Delhi*'de (1306), Ebû't-Tayyib Şem-